Hawdd ei Ddeall

Comisiynydd y Gymraeg
Welsh Language Commissioner

Cynllun Cydraddoldeb Strategol

Sut byddwn ni'n gwneud pethau'n decach o 2024 i 2028

Cafodd y ddogfen hon ei hysgrifennu gan **Gomisiynydd y Gymraeg**. Mae'n fersiwn hawdd ei ddeall o '**Gynllun Cydraddoldeb Strategol 2024–28**'.

Ebrill 2024

Sut i ddefnyddio'r ddogfen hon

Dogfen hawdd ei deall yw hon. Ond efallai y bydd arnoch chi angen help o hyd i'w darllen. Gofynnwch i rywun rydych chi'n ei adnabod i'ch helpu.

Efallai y bydd geiriau mewn **ysgrifen glas trwm** yn anodd i'w deall. Gallwch weld ystyr yr holl eiriau mewn glas ar **dudalen 30**.

Pan fydd y ddogfen yn dweud **ni**, bydd hyn yn golygu **Comisiynydd y Gymraeg**. I gael mwy o wybodaeth cysylltwch â:

Gwefan: www.comisiynyddygymraeg.cymru

E-bost: post@comisiynyddygymraeg.cymru

Ffôn: 0345 6033 221

Mae **Hawdd ei Deall Cymru** wedi gwneud y ddogfen yma yn hawdd ei deall gan ddefnyddio **Photosymbols**. I ddweud wrthyn ni beth rydych chi'n feddwl am y fersiwn hawdd ei ddeall yma, cliciwch yma.

Rhif trwydded Photosymbols 403527247.

Contents

Amdanon ni 4

Y Gyfraith 6

Y 9 nodwedd warchodedig 7

Ein dyletswyddau cydraddoldeb 8

Dyletswyddau eraill 10

Ein gwerthoedd 12

Y ffordd y gwnaethon ni'r cynllun hwn 14

Ffeithiau a niferoedd ynglŷn â siaradwyr Cymraeg yng Nghymru 17

Ein nodau 20

Y pethau y byddwn ni'n eu gwneud i gyrraedd ein nodau 22

Gwirio sut mae ein cynllun yn mynd yn ei flaen 28

Adrodd 29

Geiriau Anodd 30

Amdanon ni

Ni yw'r tîm sy'n gweithio gyda ac ar ran **Comisiynydd y Gymraeg**.

Comisiynydd y Gymraeg yw'r person sy'n sefyll dros yr iaith Gymraeg.

Ein prif nod yw helpu mwy o bobl i ddefnyddio'r iaith Gymraeg.

Rydyn ni'n gwneud hyn trwy ddweud wrth bobl bod yr iaith Gymraeg yn bwysig yng Nghymru.

Rydyn ni'n gwneud yn siŵr bod sefydliadau yn dilyn y rheolau ynglŷn â sut i ddefnyddio'r iaith Gymraeg. Bydd hyn yn helpu siaradwyr Cymraeg i gael mwy o hawliau.

Y ddau brif syniad sy'n bwysig yn ein gwaith yw:

1. Ni ddylai'r iaith Gymraeg gael ei thrin yn waeth na'r iaith Saesneg yng Nghymru.

2. Dylai pobl yng Nghymru fedru defnyddio'r iaith Gymraeg yn eu bywydau os ydyn nhw eisiau.

Y Gyfraith

Mae'n rhaid i ni ddilyn **Deddf Cydraddoldeb 2010**, a **Dyletswydd Cydraddoldeb Cymru** a ddechreuodd yn 2011.

Mae **cydraddoldeb** yn golygu trin pobl yn deg a gwneud yn siŵr eu bod yn cael yr un cyfleoedd mewn bywyd.

Mae hyn yn golygu bod yn rhaid i ni feddwl sut i:

- Rwystro triniaeth annheg, bwlio a phethau drwg eraill sydd ddim yn cael ei ganiatáu gan y **Ddeddf Cydraddoldeb**.

- Helpu i gael **cydraddoldeb** rhwng pobl sydd â **nodweddion gwarchodedig** a phobl sydd heb **nodweddion gwarchodedig**.

- Helpu pobl sydd â **nodweddion gwarchodedig** a phobl sydd ddim yn dod ymlaen yn dda â phobl eraill.

Y 9 nodwedd warchodedig

Mae rhai grwpiau o bobl yn cael eu trin yn annheg oherwydd pethau fel:

1. Oed

2. Anabledd

3. Newid rhywedd

4. Priodas a phartneriaeth sifil

5. Disgwyl babi neu gael babi

6. Hil. Mae hyn yn cynnwys lliw croen, y wlad mae rhywun yn dod ohoni’n wreiddiol neu ei ddiwylliant.

7. Crefydd a chred

8. Rhyw

9. Cyfeiriadedd rhywiol.

Ein dyletswyddau cydraddoldeb

I’n helpu i wneud pethau’n deg, mae pethau y mae’n rhaid i ni eu gwneud.

Mae’n rhaid i ni gael nodau Cydraddoldeb a’r **Cynllun** Cydraddoldeb **Strategol**.

Mae’n rhaid i ni ddweud wrth bobl sut mae’r cynllun yn mynd yn ei flaen bob blwyddyn ac edrych ar ein nodau o leiaf bob pedair blynedd.

Mae’n rhaid i ni:

- Gasglu ac ystyried gwybodaeth am **gydraddoldeb**.

- Edrych sut y mae ein dewisiadau a'n ffyrdd o wneud pethau yn effeithio ar **gydraddoldeb**.

- Siarad â phobl sydd â **nodweddion gwarchodedig**.

- Dysgu ein staff am **gydraddoldeb**.

- Meddwl am **gydraddoldeb** pan fyddwn ni'n prynu pethau.

Dyletswyddau eraill

Dyletswydd Economaidd-gymdeithasol

Dechreuodd set newydd o reolau yng Nghymru yn 2021. Mae'n cael ei galw'n **Ddyletswydd Economaidd-gymdeithasol**.

Mae'r rheolau hyn yn helpu sefydliadau i feddwl am bobl sydd â llai o arian yng Nghymru. Yn aml y mae pobl sydd â llai o arian yn cael llai o gyfleoedd mewn bywyd.

Does dim rhaid i ni ddilyn y rheolau hyn, ond rydym eisiau defnyddio rhai o'r syniadau hyn yn ein nodau **cydraddoldeb** newydd.

Cymru Gwrth-hiliol

Mae Llywodraeth Cymru yn dweud eu bod eisiau i Gymru fod yn wlad lle nad yw pobl yn trin pobl eraill yn wael oherwydd eu hil.

Mae ganddyn nhw gynllun i wneud hyn erbyn 2030. Byddwn yn helpu'r cynllun hwn trwy ein nodau.

Cynllun Gweithredu LHDTC+ a Rhywedd

Mae gan Lywodraeth Cymru gynllun i geisio gwneud pethau'n deg i bobl o bob **rhywedd**. Mae ganddyn nhw hefyd gynllun i wneud pethau'n deg i bobl **LHDTC+**. Byddwn yn helpu'r cynlluniau hyn trwy ein nodau.

Mae **rhywedd** yn golygu eich bod yn teimlo fel gwryw neu fenyw. Gall bobl deimlo eu bod yn un rhywedd, y ddau rywedd, neu'n ddim un ohonyn nhw.

Mae **LHDTC+** yn golygu Lesbiaidd, Hoyw, Deurywiol, Traws, Cwiar a grwpiau eraill. Mae'n ymwneud â rhywioldeb a phwy y mae pobl yn cael eu denu atyn nhw.

Ein gwerthoedd

Mae arnon ni eisiau i Gymru fod yn le lle gall y gall pobl ddefnyddio'r iaith Gymraeg.

Mae gennym ni brif gynllun ar gyfer 2022 i 2025. Mae gan y cynllun bedwar nod. Yn ystod tair blynedd y cynllun, rydyn ni'n edrych i weld a yw'r pethau rydyn ni'n eu gwneud yn cwrdd â'r nodau hyn.

Y nodau yw:

1. Gwneud pethau'n deg a chyfiawn ar gyfer siaradwyr Cymraeg.

2. Gwneud yn siŵr bod yr iaith Gymraeg yn cael ei chynnwys mewn rheolau a deddfau.

3. Gwneud yn siŵr bod sefydliadau yn dilyn y rheolau ynglŷn â'r iaith Gymraeg.

4. Annog mwy o sefydliadau i ddefnyddio'r iaith Gymraeg.

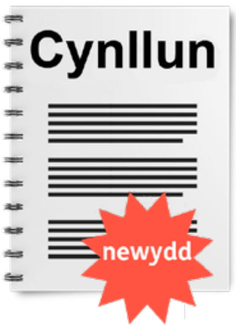

Byddwn yn gwneud prif gynllun newydd ar gyfer 2025 ac ar ôl hynny. Byddwn yn gwneud yn siŵr bod y cynllun **cydraddoldeb** hwn yn rhan o'r prif gynllun newydd.

Ein prif werthoedd sy'n arwain ein gwaith yw:

- Rydyn ni'n parchu pawb ym mhopeth rydyn ni'n wneud.
- Rydyn ni'n agored ac yn ymddiried yn ein gilydd yn ein gwaith.
- Rydyn ni'n deg ac yn onest yn ein gwaith.
- Rydyn ni eisiau gweithio'n dda gyda phobl eraill.

Y ffordd y gwnaethon ni'r cynllun hwn

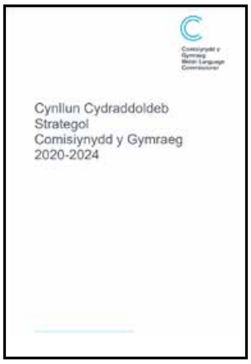

Rydyn ni wedi defnyddio ein **Cynllun Cydraddoldeb** diwethaf ar gyfer 2020 i 2024 i wneud ein nodau newydd.

Ein hen nodau oedd:

- Cael mwy o staff **amrywiol** a rhoi tâl teg iddyn nhw.

Mae **amrywiol** yn golygu nad ydyn ni i gyd yr un fath. Er enghraifft, mae pobl yng Nghymru:

- yn dod o wahanol gefndiroedd a diwylliannau
- â gwahanol alluoedd
- yn credu gwahanol bethau
- â gwahanol hunaniaethau rhywiol
- yn gwneud gwahanol ddewisiadau ynghylch y ffordd maen nhw'n byw eu bywydau
- o wahanol oed.

- Siarad â'r gymuned.

- Gwneud yn siŵr bod y pethau rydyn ni'n eu prynu yn helpu **cydraddoldeb**.

- Gwneud yn siŵr bod ein gwasanaethau yn cwrdd ag anghenion pobl.

Fe wnaethon ni'r nodau hynny gyda grwpiau eraill yng Nghymru. Mae hyn yn rhan o **Bartneriaeth Cydraddoldeb Cyrff Cyhoeddus yng Nghymru**. Rydyn ni'n dal i fod yn rhan o'r bartneriaeth.

Rydyn ni wedi cytuno i wneud nodau sy'n dilyn yr hen nodau ac yn gwella arnyn nhw.

Rydyn ni wedi gwneud hyn ar sail syniadau ehangach ac wedi gosod rhai nodau newydd tymor hir.

Siarad â staff a'r cyhoedd

Fe gawson ni rai cyfarfodydd i edrych ar yr hen gynllun a phenderfynu pa syniadau i'w defnyddio yn ein cynllun newydd.

Fe ofynnon ni i'r cyhoedd hefyd beth roedden nhw'n feddwl o'r cynllun a'n nodau.

Ffeithiau a niferoedd ynglŷn â siaradwyr Cymraeg yng Nghymru

Mae'r rhain ar gyfer pobl sy'n dair oed neu'n hŷn. Mae'r wybodaeth yn dod o Gyfrifiad 2021.

Mae dros 538 mil o bobl yng Nghymru yn siarad Cymraeg. Mae hynny tua 1 person allan o bob 5 person yng Nghymru.

Mae'r rhan fwyaf o siaradwyr Cymraeg wedi cael eu geni yng Nghymru.

Mae pobl o bob oed yn siarad Cymraeg. Mae'r rhan fwyaf rhwng 20 a 44 mlwydd oed.

Mae mwy na 86 mil o siaradwyr Cymraeg yn bobl anabl.

Mae mwy na 161 mil o siaradwyr Cymraeg wedi priodi neu mewn partneriaeth sifil.

Mae siaradwyr Cymraeg yn dod o bob grŵp ethnig. Mae'r rhan fwyaf yn Wyn neu'n dod o grwpiau cymysg.

O ran crefydd, mae'r rhan fwyaf o siaradwyr Cymraeg yn Gristnogion.

Mae ychydig mwy o fenywod nag o ddynion yn siarad Cymraeg.

Mae bron i 20 mil o siaradwyr Cymraeg yn wael eu hiechyd neu yn wael iawn.

Mae mwy na 46 mil o siaradwyr Cymraeg yn gwneud gofal di-dal bob wythnos.

O'r rhain, gwnaeth mwy na 13 mil o bobl 50 awr neu fwy o ofal bob wythnos.

Mae gan siaradwyr Cymraeg lawer o gefndiroedd a swyddi. Dydy rhai ddim yn ennill llawer o arian ac mae gan rai swyddi gyda thâl uchel.

Maen nhw'n fwy tebygol o gael swydd na phobl sydd ddim yn siarad Cymraeg.

Ein nodau

Rydyn ni wedi gwneud ein nodau i gyd-fynd â phedair maes. Maen nhw ar gyfer pob **nodwedd warchodedig**.

Nod 1. Ein tîm

Cyflogi staff sy'n siarad Cymraeg a Saesneg ac sydd fel pobl mewn cymdeithas. Rhoi cyflog teg a chyfartal iddynt.

Nod 2. Cymuned

Siarad â phob math o bobl a gwneud pethau i helpu **cydraddoldeb** ac **amrywioldeb**.

Nod 3. Y ffordd rydyn ni'n gweithio

Gwneud **cydraddoldeb**, **amrywiaeth**, a **chynhwysiant** yn bwysig yn ein gwaith.

Mae **cynhwysiant** yn golygu y gall pawb gymryd rhan, a bod pawb yn cael cyfle teg.

Nod 4. Y pethau mae pobl eu hangen

Gwneud gweithgareddau y gall pawb gymryd rhan ynddyn nhw.

Y pethau y byddwn ni'n eu gwneud i gyrraedd ein nodau

Nod 1. Ein tîm

Cyflogi staff sy'n siarad Cymraeg a Saesneg ac sydd fel pobl mewn cymdeithas. Rhoi tâl teg iddyn nhw.

Y pethau y byddwn ni'n eu gwneud:

- Cael gwybodaeth **cydraddoldeb** am ein staff bob blwyddyn.

- Defnyddio'r pethau rydyn ni'n eu dysgu i wneud yn siŵr ein bod yn cyflogi gwahanol fathau o bobl.

- Gwirio bob blwyddyn ein bod yn talu pawb yn deg ac yn gyfartal, ni waeth pwy ydyn nhw.

- Gwneud y ffordd rydyn ni'n cyflogi pobl yn well ac yn ddiogel er mwyn cael staff mwy **amrywiol**. Gwneud yn siŵr nad ydyn ni'n gadael allan unrhyw grwpiau. Byddwn ni'n gwneud hyn yn 2024 a 2025.

Nod 2. Cymuned

Siarad â phob math o bobl a gwneud pethau i helpu **cydraddoldeb** ac **amrywioldeb**.

Y pethau y byddwn ni'n eu gwneud:

- Cael gwybodaeth **cydraddoldeb** am bobl sy'n siarad â ni, gan gynnwys pobl sy'n cwyno i ni. Byddwn ni'n gwneud hyn bob blwyddyn.

- Defnyddio'r pethau rydyn ni'n eu dysgu i ddod o hyd i bobl sydd ddim yn gwybod amdanon ni a pham nad ydyn nhw'n gwybod. Sôn wrthyn nhw am ein gwaith fel bo mwy o bobl sydd â **nodweddion gwarchodedig** yn dysgu amdanon ni.

- Gwneud yn siŵr ein bod bob amser yn siarad â phawb mewn ffordd dda. Defnyddio geiriau Cymraeg sy'n parchu bywydau a diwylliannau pobl.

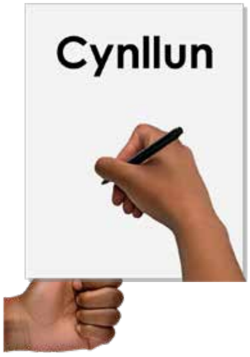

- Gofyn i bobl beth maen nhw'n ei feddwl ac yn ei deimlo. Defnyddio'r pethau maen nhw'n ddweud i wneud ein cynllun nesaf yn well.

Byddwn ni'n gwneud hyn yn 2024 a 2025.

Nod 3. Y ffordd rydyn ni'n gweithio

Gwneud **cydraddoldeb**, **amrywiaeth**, a **chynhwysiant** yn bwysig yn ein gwaith.

Y pethau y byddwn ni'n eu gwneud:

- Cychwyn grŵp staff i wneud i'r cynllun hwn ddigwydd a gwneud mwy o waith.

- Newid y ffordd rydyn ni'n prynu pethau i helpu **cydraddoldeb** tra'n dilyn y gyfraith.

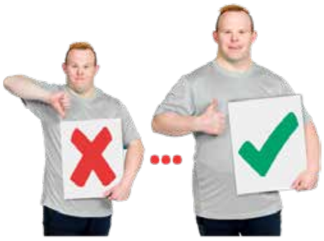

- Gwella'r ffordd rydyn ni'n ystyried ac yn mesur **cydraddoldeb**. Meddwl am bobl sydd gyda llai o arian a llai o gyfleoedd wrth wneud dewisiadau mawr.

- Dysgu rheolwyr sut i edrych ar gydraddoldeb wrth benderfynu pethau.

Byddwn ni'n gwneud y pedwar peth hyn yn 2024 a 2025.

- Dysgu pob aelod o staff am gydraddoldeb. Byddwn ni'n gwneud hyn bob blwyddyn.

Nod 4. Y pethau sydd ar bobl eu hangen

Gwneud gweithgareddau y gall pawb gymryd rhan ynddyn nhw.

Y pethau y byddwn ni'n eu gwneud:

- Gwneud ein gwefan yn hawdd ei defnyddio a dilyn rheolau **hygyrchedd** y we. Edrych yn fanwl arni bob blwyddyn a newid y **datganiad hygyrchedd** pan fydd angen.

Mae **hygyrchedd** yn golygu y gall pobl ddod o hyd i rywbeth a'i ddefnyddio yn hawdd, beth bynnag yw eu hanghenion.

- Dod o hyd i ffyrdd newydd o rannu ein gwaith, fel papurau lleol a chylchlythyrau.

Byddwn ni'n gwneud hyn yn 2024 a 2025.

- Ysgrifennu mewn ffordd glir bob amser. Gwneud fersiynau Hawdd eu Deall o ddogfennau pwysig, fel y cynllun hwn.

- Newid pethau i siwtio gwahanol bobl pan fydd angen, fel gwneud adroddiadau yn Hawdd eu Deall neu mewn Braille pan fyddan nhw'n gofyn i ni.

Gwirio sut mae ein cynllun yn mynd yn ei flaen

- Byddwn ni'n cadw golwg i weld pa mor dda rydyn ni'n gwneud pethau. Bydd ein grŵp o staff yn cyfarfod bob tri mis ac yn ysgrifennu adroddiad ar y cynllun.

- Bydd yr adroddiadau y bydd ein staff yn eu hysgrifennu ar gyfer rheolwyr bob tri mis yn cynnwys y ffordd y mae'r cynllun **cydraddoldeb** hwn yn symud ymlaen.

- Byddwn yn edrych ar y cynllun hwn yn 2027 a 28 ac yn gwneud Cynllun Cydraddoldeb Strategol newydd erbyn 31 Mawrth 2028.

Adrodd

Gallwch ddod o hyd i fwy o wybodaeth am y cynllun hwn ar ein gwefan. www.comisiynyddygymraeg.cymru

Gallwch ofyn am ffyrdd eraill o'i ddarllen. Mae ein cyfeiriad e-bost a'n rhif ffôn ar **dudalen 2** o'r llyfryn hwn.

Byddwn ni'n dweud bob blwyddyn pa mor dda rydyn ni'n ei wneud gyda'n nodau cydraddoldeb yn ein Adroddiad Blynyddol ar ein gwefan. www.comisiynyddygymraeg.cymru/amdanom-ni/amcanion-strategol-a-n-gweledigaeth/adroddiad-blynyddol-2022-23

Geiriau Anodd

Amrywiol ac Amrywiaeth

Mae amrywiol yn golygu nad ydyn ni i gyd yr un fath. Er enghraifft, mae pobl yng Nghymru:

- yn dod o wahanol gefndiroedd a diwylliannau
- â gwahanol alluoedd
- yn credu gwahanol bethau
- â gwahanol huaniaethau rhywiol
- yn gwneud gwahanol ddewisiadau am y ffordd maen nhw'n byw eu bywydau
- o wahanol oed.

Cydraddoldeb

Mae cydraddoldeb yn golygu trin pobl yn deg a gwneud yn siŵr eu bod yn cael yr un cyfleoedd mewn bywyd.

Cynhwysiant

Mae cynhwysiant yn golygu y gall pawb gymryd rhan, a bod pawb yn cael cyfle teg.

Hygyrchedd

Mae hygyrchedd yn golygu y gall pobl ddod o hyd i rywbeth yn hawdd a'i ddefnyddio, beth bynnag yw eu hanghenion.

LHDTC+

Mae hyn yn golygu Lesbiaidd, Hoyw, Deurywiol, Traws, Cwiar a grwpiau eraill. Mae'n ymwneud â rhywioldeb a phwy y mae pobl yn cael eu denu atyn nhw.

Nodweddion gwarchodig

Mae rhai grwpiau o bobl yn cael eu trin yn annheg oherwydd pethau fel:

- Oed
- Anabledd
- Newid rhywedd
- Priodas a phartneriaeth sifil
- Disgwyl babi neu gael babi
- Hil. Mae hyn yn cynnwys lliw croen, y wlad mae rhywun yn dod ohoni'n wreiddiol neu ei ddiwylliant.
- Crefydd a chred
- Rhyw
- Cyfeiriadedd rhywiol

Rhywedd

Mae rhywedd yn golygu eich bod yn teimlo fel gwryw neu fenyw. Gall bobl deimlo eu bod yn un rhywedd, y ddau rywedd, neu'n ddim un ohonyn nhw.

Comisiynydd y Gymraeg
Welsh Language Commissioner

Gwefan: www.comisiynyddygymraeg.cymru

E-bost: post@comisiynyddygymraeg.cymru

Ffôn: 0345 6033 221